

séges, vagyis eljűk nem kerülő eseteket. A bírói fórum ne legyen az elképzélesek fellegvára, melyet szerves környezetétől felvonó hidak, bástyák és vizes árkok rendszere választ el, hanem az élet igazságának cityje, melybe gátló átmenetek nélkül, természetes egyszerűséggel hordják be a perifériák tapasztalataik és munkájuk termékét, — viszonzásul nyervén onnan — ugyanoly mesterkéletlenül és könnyedséggel — a kultúrának, fénynek és emelkedettséggnek kincseit.

—l —r.

Áruellátási szerződések.*)

Sajátságos és a hitelforgalomban újabban mind gyakrabban feltűnő szerződéstípus az, amelyet általában áruellátási szerződésnek szoktak nevezni. Ez alatt rendszerint oly megállapodást szoktak érteni, amelynél fogva az egyik szerződő fél arra kötelezi magát, hogy a másik szerződő fél áruhitelszükségletét, vagy annak túlnyomó részét szükségletének megfelelően fedezni fogja. E kötelezettség vállalásával egyidejűleg rendszerint olyan biztosítékokat köt ki, amelyek a másik szerződő fél gazdasági önállóságát és akcióképességét tulajdonképpen teljesen megszüntetik. E jeleztes kikötések között rendszerint ugyancsak előfordul az eladott áruk tulajdonjogának fentartása, eladásuk esetén pedig a követelések engedményezése, sőt oly követelések engedményezése is, amelyek nem is a szerződő féltől átvett áruk eladásából származnak. Tipikus jelensége ennek az ügyletnek nagyszámú aláírt, de egyébként kitöltetlen engedményi formulának az átadása a jövőben keletkező künnlevőségekre vonatkozólag, továbbá a másik szerződő fél üzleti ellenőrzésének kikötése igen szigorú formában, többnyire olyként, hogy a könyvvitel ellenőrzését a másik szerződő fél részéről erre a célra delegált bizalmi egyén látja el. Rendszerint kikötöttek ezen szerződésekben az is, hogy a másik szerződő fél áruszükségletének csupán egész jelentéktelen részét van jogosítva másnál, mint a szerződő félnél fedezni, azt, hogy kinél és milyen mértékben, azt a hitelező állapítja meg. Ugyancsak ennek a részére tartatik fenn a kihitelezések cenzurázása, sőt a befolyó künnlevőségek kezelése és elszámolása is olyként, hogy az adós az incassóból csupán bizonyos havi ellátmányt kap későbbi elszámolásra. A szerződések némelyike még abban a tekintetben is korlátozza az adóst, hogy mekkora személyzetet tarthat és még esetleges személyzeti fizetés-emeléssel szemben is beavatkozási és döntési jogot ad a hitelezőnek.

Az ilyen szerződések ismérveinek vizsgálatánál is előtérbe kerül a kizsákmányoló szerződés, a „Knebelungsvertrag“ fő-

*) Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegylet hiteljogi szakosztályának 1937 nov. 6-i ülésén tartott előadásából.

galma, ha azonban kellő tárgyilagossággal vizsgáljuk a helyzetet, akkor meg kell állapítanunk azt, hogy a szóbanforgó szerződések bejegyzett kereskedőcégek között szoktak létrejönni, akik között a kereskedelmi forgalom természeténél fogva ép oly kevésbé lehet szó kizsákmányoló jogügyletről, mint uzoráról. Feltétlenül helyes a törvényhozás intenciója, ha az uzora és kizsákmányolási ügylet tekintetében kivételt tesz a kereskedők közti ügyleteknél, abból az elgondolásból kiindulva, hogy a kereskedelem végeredményben nyereszkesedésen alapuló tevékenység és a kereskedelmi forgalomban az uzora ismérveiként szereplő tudatlanság, könnyelműség, vagy szorult helyzet, valamint a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti aránytalanság helyes mérlegelési képességének a hiánya — józan és céltudatos kereskedőkről lévén szó, — aligha állapítható meg.

Nyilvánvaló az, hogy ha kereskedő bárminő súlyos feltételekkel létesít megállapodást, teljesen tisztában van eljárásának jelentőségével és következményével és azért köti meg a hitelező fél javára kikötött biztosítékoktól és szankcióktól hemzsegó szerződést, mert mindezek mellett is rendszerint megtalálja üzlete folytatásának és prosperitásának lehetőségét. Ha a lényeges feltételek, tehát főként a hitel terjedelme és feltételei és az eladási árak tekintetében a megállapodás megfelelő, úgy mindkét fél megtalálja a maga hasznát és előnyét a megállapodásban és tekintettel arra, hogy a szóbanforgó szerződések rendszerint igen nagy árumennyiségek állandó hitelezését szabályozzák, tulajdonképpen a hitelezőnél nem is lehet kifogásolni, ha a legmesszebbmenő szigorúsággal igyekszik követelését, illetve a szerződésben tervezett nagyterjedelmű üzleti forgalom megállapodásszerű lebonyolítását biztosítani, nem is szólva arról, hogy a szerződés rendszerint megfelelő módon biztosítja azt a jogot, hogy a szerződés feltételeivel elégedetlen fél felmondással, vagy anélkül megszüntesse a szerződést.

Ezek a szerződések nem is jelentenek veszélyt az általános hitelforgalom szempontjából mindaddig, míg a felek kölcsönösen teljesítik kötelezettségeiket, a hitelező pedig szerződéses szállítási kötelezettségének teljesítése során gondosan nyilvántartja adósa egész gestióját a szerződésben lefektetett ellenőrzési és biztosítási apparátus igénybevételével.

Más azonban a helyzet akkor, ha a hitelező az ellenőrzés és felügyelet kezelése tekintetében gondatlanul jár el és mulasztást követ el főként abban az irányban, hogy tudva, vagy nem tudva lehetővé teszi azt, hogy adósa olyan hiteleket vegyen igénybe, amelyeknek honorálása később aggályossá, vagy esetleg lehetetlenné válik.

Ebben az esetben ugyanis e szerződések a legnagyobb mértékben veszélyessé válnak nemcsak a szerződő felekre nézve, hanem főleg a többi hitelező és a hitelforgalom biztonsága szempontjából is.

Ha a fizetéseképtelenség esetén jelentkező veszélymomentumokat az adós szempontjából vizsgáljuk, ez az insolenciával járó egyéb hátrányoktól eltekintve, főként abban a súlyos bün-

tetőjogi felelősségben jelentkezik, hogy az adós ugyanakkor, mikor egész vagyonát egy hitelezője biztosítására kötötte le, olyan hiteleket vett igénybe, amelyekről az igénybevétel időpontjában tudnia kellett, hogy azokat lejáratkor honorálni nem fogja tudni. Kétségtelenül fennforog tehát ebben az esetben a hitelezési csalásnak, illetve hitelsértésnek minden kritériuma, aminek súlyos konzekvenciáitól az adós már azért sem mentesülhet, mert minden vagyona már előzetesen fedezetként lévén lekötve, még csak részleges gazdasági jóvátételt sem tud nyújtani a fedezetlen hitelezőknek a másik szerződő fél hozzájárulása nélkül.

Nem kisebb veszélyt rejt azonban magában ez a szerződés-típus a fedezett hitelt nyújtó hitelező szempontjából is abban az esetben, ha az adós fizetéseképtelensége bekövetkezik. Kétségtelen ugyanis, hogy ebben az esetben az adós egész vagyonának lekötése ellenében hitelt nyújtó hitelező annál is inkább felelős büntetőjogi szempontból a jóhiszeműen hitelező többi hitelezővel szemben, mert éppen a szerződésben kötött felügyeleti és ellenőrzési jog gyakorlása folytán tudott, vagy pedig rendes felügyeleti gondosság mellett tudnia kellett volna az adós hiteligénybevételeiről más hitelezőknél és a culpa in inspiciendo et ommittendo következményeinek megállapításán túlmenőleg egyenesen fraudulosusnak kell tekinteni ebben az esetben a fedezett hitelezőnek azt a magatartását is, hogy túri, sőt igénybeveszi azt, hogy az adós az idegen hitelezőktől beszerzett áru értékesítéséből származó künnlevőségeket is neki biztosítékul lekösse. Ebben az esetben a szóbanforgó szerződés már valóban kizsákmányoló szerződésnek tekinthető, azonban nem a szerződő felek, hanem a fedezetlen hiteleket nyújtó hitelezők szempontjából.

A fedezett hitelező szempontjából e szerződéstípus további veszélyeként az mutatkozik, hogy a fedezetlen hitelezők azt a körülményt, hogy a fizetéseképtelen adós aktíváinak túlnyomórésze, vagy esetleg azok összessége biztosítékként átadatott a fedezett hitelezőnek, ki ezenfelül az adós üzletében olyan terjedelmű ellenőrzési és intézkedési jogot szerzett, amely az adós gazdasági önállóságát és cselekvőképességét nemcsak korlátozta, hanem tulajdonképpen lényegében meg is szüntette, úgy interpretálják — és nem is alaptalanul —, hogy a fedezett hitelező tulajdonképpen az adóssal, mint üzlettárs együttesen és egyetemlegesen felelős, sőt, ha a fenti ismérvek még tipikusabban jelentkeznek, az adós cégével tulajdonképpen azonos cégnek tekintendő, melyet az adóssal teljesen azonos fizetési, illetve kártérítési kötelezettség terhel, büntetőjogi szempontból pedig mint bűnségéd, vagy mint tettestárs vonandó felelősségre.

Igen gyakran fordul elő, hogy a most tárgyalt szerződés-típusokkal biztosított hitelezőt a többi hitelezők csendestársnak tekintik és nem érdektelen ennek a helyzetnek a vizsgálata a korlátozott felelősségű társaságokról szóló 1930. évi V. törvény-cikk a csendestársaságra vonatkozó szakaszai szempontjából.

Ha ugyanis a csendestársi jogviszony a tényállásból konstruálható, akkor a törvény 119., 120. és 121. §§-ainak egybeve-

tése után eltérő interpretációs lehetőségek nyílnak. A 119. §-szerint ugyanis a csendestársaság feloszlik, ha a vállalat tulajdonosa elveszti cselekvőképességét, vagy, ha ellene csőd nyíltatik.

Nagyon valószínű, hogy a cselekvőképességnek elvesztése alatt a kodifikátor halálra, gyámságra, vagy gondnokságra gondolt és nem a cselekvőképességnek arra a részleges megszűnésére, amely a ke. rendelet 20. §-a értelmében a kényszeregyességi adósnál bekövetkezik a ke. eljárás megindításával. Valószínű, hogy a kodifikátor elgondolása az volt, hogy a kényszeregyességi adós cselekvőképességének a ke. rendelet 20. §-a szerint való korlátozása a kereskedői cégnek jogi személyiségét nem szünteti meg és az egyességi feltételek teljesítése után a cselekvőképességben beállott korlátozások megszűnven, a cég továbbra is megmarad. Teljesen érthetetlen azonban, hogy míg a csendestársaságnak a kft. törvény 119. §-ában foglalt taxáció fennforgása esetén törtéző likvidációjánál, vagy önkéntes likvidációnál a csendestárs vagyonilletőségének honorálását minden más egyéb hitelező természetesen megelőzi, addig a cég csődje esetén a csendestárs betétjét, mint csődhitelező érvényesítheti a törvény 121. §-a alapján. A kft. törvény e szakaszainak egybevetéséből tehát az a különös helyzet állapítható meg, hogy a csendestárs a cég csődje esetében előnyösebb helyzetbe kerül, mint akár kényszeregyességi, akár önkéntes likvidáció esetén. A fedezetlen hitelezők szempontjából fennforgó veszélyek nyilvánvalóak, mert az adós csődje, vagy kényszeregyességi likvidációja esetén már a szerződés konstrukciójánál fogva sem juthat rájuk fedezet. A valószínűség ugyan a gyakorlati megoldás szempontjából amellezt szól, hogy a fentebb vázolt súlyos következmények elkerülése és a többé-kevésbé elfogadható gazdasági jóvátétel nyújtása érdekében a fedezett hitelező rendszerint lehetővé teszi a csődbeli megtámadás és a bűnvádi eljárás elkerülése céljából bizonyos javára lekött értékeknek a quótális hitelezők kielégítésére szolgáló fordítását, ez a megoldás azonban jelenthet ugyan a konkrét ügyben bizonyos részleges gazdasági jóvátételt, a közhitel és a kereskedelmi forgalom biztonságába vetett hit megrendülése szempontjából azonban e veszélyes szerződésekből származó komplikációk a forgalomban rendszerint erős megrázkódtatásokat szoktak kiváltani, fokozott mértékben idegessé teszik a piacot és nagymértékben rontják a Treu und Glauben atmoszféráját, amely az egészséges kereskedelmi forgalom elengedhetetlen előfeltétele.

A fedezetlen hitelező helyzete megítélésének szempontjából teljesen közömbösnek látszik az, hogy tudott-e a szóbanforgó szerződés létezéséről, mert ha nem tudott róla, úgy jóhiszeműsége vita tárgyát sem képezheti, de szerintem még abban az esetben sem vitatható a jóhiszeműség, ha tudott az adós és a fedezett hitelező közt létrejött szerződés létezéséről, mert ennek a szerződésnek a tudata a hitelezést nem aggályosabb, hanem

inkább biztonságosabb színben tüntethette fel előtte, mert joggal tehetette fel azt, hogy az, akinek a javára a felügyeleti jog szerződésileg biztosítva van, ezen jogával legalább a rendes kereskedő óvatosságával és gondosságával élni is fog.

E gyakorlati megállapításokból az a tanulság vonható le, hogy rendszerint nem mutatkozik kívánatosnak és célszerűnek oly biztosítékok igénybevétele, amelyek eltérnek a kereskedelmi életben bevált szokásos és törvényben szabályozott fedezeti normáktól. — Bizonyos nagyjelentőségű és substratumu állandó kereskedelmi kapcsolatok létesítése azonban kétségtelenül szükségessé teszi ezektől eltérő alkalmi megállapodások létesítését, melyekben a rendszerint igen nagy hiteleket, vagy más előnyöket nyújtó hitelező teljes joggal igényelheti adósától azt, hogy mindenkori követelését vagyoneértékek lekötésével és üzletvitele teljes betekintésének és ellenőrzésének türéssével biztosítsa. — Ily megállapodás létesítése esetén azonban a fedezettel bíró hitelező sohase felejtse azt, hogy a részére biztosított ellenőrzés és felügyelet csupán addig jelent előnyt és jogot reánézve, míg a fedezetlen hitelezők követeléseit kielégíttetnek, mert ellenkező esetben harmadik személyekkel szemben a jog kötelezettséggég, az előny pedig súlyos felelősséggég válik.

Dr. Sárkány Lajos ügyvéd.

Az „új bemutatás“ joga és a „fuvarokmány“ ellenében való fizetés a tőzsdei áruüzleti szokások szerint.

A budapesti áru- és értéktőzsde áruüzleti szokásai általános határozatainak három §-a nyert módosítást 1937. évi november hó 1. napjától fogva kötött ügyletekre terjedő hatállyal. Ezek közül kettő általános jelentőségű lévén, szükségesnek véljük az azokban foglalt módosítások közelebbi méltatását.

1. Egyéb kikötés hiányában az áruüzleti szokások szerint kötött vételi ügyleteknél a szabály az, hogy az áru minőségéért az eladó csak a teljesítési helyig felel. Ha ilyenkor a vevő az áru minőségét kifogásolja és a minőség megbírálására illetékes szakértőbizottság véleménye szerint az értékkeveslet a vételárnak 3% -át meg nem haladja, úgy a vevő az árut megfelelő árleengedés mellett átvenni, az eladó pedig neki az árut átengedni tartozik. Oly esetben pedig, midőn a vevőt a szerződés szerint megilleti az a jog, hogy a minőség ellen a teljesítés helyén kívül emelhesse meg a kifogását és a vevő az árut a teljesítési helyről az ő kívánatára történt elszállítás után kifogásolja, az árut árleengedés mellett átvenni, illetve átengedni kell akkor is, ha a fenti módon megállapított értékkeveseselet a vételárnak 5% -át meg nem haladja. Az értékkeveslet mértékére való tekintet nélkül megtagadhatja a vevő az áru átvételét, ha az a szerződés